

“majčici” u toku napada NATO pakta na Jugoslaviju je zapravo refleks jedne od starih struja kod srpskih intelektualaca koji prema Rusiji nikada nisu bili indiferentni, bilo da su ispoljavali preveliku “ljubav” i veru u spas, bilo da su upućivali osudu ili strahovali od “izdaje”. U stvari, srpski intelektualci uošte nisu poznavali Ruse, a udaljenost dveju zemalja učinila je da je čitava priča o “ljubavi”, “braći”, “majci”, bila bazirana na državnoj politici i da nikada nije imala osnovu u nekoj izgrađenijoj slici o tome “kakvi” su Rusi. O tome svedoči odsustvo ruske “karakterologije”. Osim uopštenog pozivanja na “slovensku dušu”, nema nabiranja “osobina” koje bi im bile svojstvene, kao što je to slučaj sa susednim narodima. “Rusija je velika slovenska zemlja sa narodom duboke duše i plemenitog srca. Taj je izvor danas, na žalost, sasvim presahnuo za dobar deo ruske štampe. Mesto velike slovenske savesti – ona je postala velika slovenska intriga! Ali je velika duša ostala i dalje u ruskom narodu” (Belić, 1913). Čitava priča o “braći” proisticala je iz odnosa prema ruskoj državi, a ne prema ruskom narodu, koji je imponovao samo zato što je veliki, brojan. Nekog neposrednijeg odnosa prema njihovim pretpostavljenim pozitivnim osobinama nije bilo. Istovremeno, uglavnom se previđao kritički stav formiran u ruskoj sredini prema zahtevima za pomoć koji su stizali sa Balkana. Krajem 19. veka Solovjev je kritikovao ruske “lažne patriote” koji žele da nametnu Rusiji istorijsku misiju, da rušeći Tursku i Habzburšku imperiju formira “gomilu malih nezavisnih nacionalnih kraljevina, koje samo i čekaju veličanstveni momenat svog konačnog oslobođenja – da bi se zatim bacile jedna na drugu”. Zaključio je da bi Rusija morala da strada samo da bi “postala oruđe ‘velike ideje’ srpske i ‘velike ideje’ bugarske” (Solovjev, 1888).

Zanimljivo je primetiti da je ambivalentan stav prema Rusiji oduvek bio prisutan. Veru u spas koji će doneti Rusija (ne Rusi) uvek je pratila sumnja u ruske motive i strah od “izdaje” koja bi došla uzimanjem u zaštitu negog od suseda, najčešće Bugara. Pozivanje na rusko pravoslavlje i slovenstvo više je bilo hvatanje za slamku nego duboko uverenje da će te činjenice igrati neku ulogu. Jer, i Bugari i Grci su bili pravoslavni, pa ipak to nije u prošlosti doprinosilo pozitivnijoj percepciji ovih naroda, niti je pomagalo u identifikaciji zajedničkih interesa. Uglavnom su bili suprotstavljeni, a pravoslavlje nije imalo nikakvog uticaja na njeno smanjenje. Naprotiv, često su upravo crkve i podsticale suprotstavljenost, budući da je rasprostiranje njihovih ingerencija značilo i rasprostiranje potencijalne narodnosti, a onda i države.

Kada savremeni autor piše da su Srbi na Rusiju “gledali uvek kao na svoju slovensku majku i kao na citadelu pravoslavlja” (Đuretić, 1992), on otkriva savremenu potrebu za zaštitom moćnijeg koja je atavizam starih identičnih želja. Još u 19. veku jedan od rusofila je optuživao one koji napadaju Rusiju da joj “podmeću sva ona zla, koja vazdašnji zlotvor i Srbije i Rusije podmeće Rusiji” tvrdeći da ima ljudi koji misle “da će im neprijatelj pokroiti krune” ako napadaju Rusiju. U tome se, međutim, varaju jer se “neprijatelj samo smije toj budalaštini, želeći da Rusi maknu svoju ruku i da ne brane Srbiju i Srbe, pa onda oni već znadu, da je sve saranjeno i da je ta zemlja i narod u njihovome džepu”. Ovaj autor je tvrdio da su Rusi “vazda pomagali našem narodu” i, da njih nije bilo, “širili bi se po ovoj zemlji ma koji drugi zlotvor – samo ne bi Srbi” (V. M. G. M., 1882). Nešto kasnije isti autor je, pod punim imenom, negirao da Rusija ima interese na Balkanu uočavajući u njenoj politici samo bratsku ljubav, a tvrdnju da je cilj Rusije da se “dočepa Carigrada” ocenio je kao “plesnivo mišljenje paskvilanata”. Naprotiv, tvrdio je on, “kad ozbiljno i bespristrasno, a ne izdajnički i otpadnički, bacimo pogled na tok ruske politike, naročito istočne, moramo priznati da u njoj ima i morala i hrišćanske ljubavi”; bez Rusije “ne bi bilo ni Srbije”, pa ko hoće da “srpski narod odvraća sa toga puta, taj mu je zlotvor”. Govorio je da “svaki pošten čovek i Srbin zna, da Rusija nije nikada vodila ratove sa Turskom sebe radi i radi svoje koristi, nego vazda, da izbavi i oslobodi balkanske i ostale istočne Hrišćane”, da je jedina pomogla “da srpski narod dođe do ‘svoje kućice i svoje slobodice’”, i da su “zrake koje izhodiše iz ruskog sunca” prodirale u “najdalje predjele podjarmljenog istoka” (Medaković, 1895).

Krajem 19. veka se verovalo i da će “braća Rusi” omogućiti slovenstvu “željeni vaskrs, i slaviti na bedemima Bospora, toga ključa od dva sveta, na čelu velike Rusije” (Veselinović, 1888), ili se u zahtevu za dobijanje izlaza na more tvrdilo da je Srbiji “poslednja kotva spasenja” Rusija, pa izda li i ona “otisnuti smo ovako maleni na pučinu i onda nam se valja boriti ispolinski, svima snagama i svima sredstvima, ne gledajući više ni na bratstvo ni na Slovenstvo”; ali Rusija je silna i “u našim srcima svemoćna”, pa ako “ne želi našu smrt, mora nam pomoći da živimo” (Novi Mirmidon, 1902). Tvrdilo se da nijedna velesila nema pravo da se meša u srpske stvari izuzev Rusije “kao prestavnice Slovenstva, koja je i po krvi i po vjeri pozvana da štiti i da brani svoju jednovjernu i jednokrvnu braću na Balkanu”; pitalo se “zar takvi narod, koji se neprekidno moli Bogu za dobro Rusije i slavu svemoćnoga slovenskoga cara, ostaviti i puštati da ga dave i da ga more Nemci, Mađari, Turci i Austrijanci”. Rusi su nazivani “u istini najmilijom braćom”, “našom svetom uzdanicom”; proglašavano je da su Srbi “vazda odani Rusiji i predani ruskim Carevima, slavnim Romanovima, u kojima je naš narod gledao i gleda kao nadzemaljska bića, očekujući od njih spas i izbavljenje”. Rusiji je poručivano da ne sme da dozvoli “divljim i pitomim arnauto-austrijancima da kurjačkim skokom i lisičijom čudi skaču i dave namučeni srpski narod”, a narodu da “vedra čela, vesele duše i radosna srca, ne bojeći se javnih i tajnih krvnika iz dubine srpskoga srca kličemo ‘Bože carja hrani!’ a sa carom i našu milu braću i svetu Rusiju, na dobro Slovenstva a na strah vragam” (Oraovac, 1913).

Ovaj fenomen je analiziran i u vreme Drugog svetskog rata kada se pisalo da su balkanski narodi naginjali Rusiji “zbog vere i iste rase” (Čorović, 1937), ili da je teško u istoriji pronaći primera “nepokolebljivog stava jednog naroda prema drugom, kao što je to slučaj Srba prema Rusima” sa razlozima u “slovenskom bratskom osećanju”, zajedničkom poreklu i istoj verskoj pripadnosti (Demokratija, 18. 10. 1945).

U isto vreme bio je prisutan i suprotan, negativan stav, koji je poslednjih godina polazio od uverenja da je srpski narod “ispoljavao veliku ljubav i prijateljstvo prema Rusiji i ruskom narodu, koji im je na isti način uzvraćao, ali ruske vođe skoro nikada nisu tako mislile” (Grujić, 1997). Nekada se još eksplicitnije tvrdilo da Rusija najmanje radi u interesu Srbije. Sumnja u Rusiju izražena je još u Načertaniju u kome se predviđalo da “koliko god se Srbija samostalnije upravljala bude, to će sve manje poverenje kod Rusije imati” pa “dokle god ona nalazi ljudi u Srbiji koji se njoj beuzuslovno povinjavu i nju